Цікаво, що судова практика в Україні підходить до цього питання прагматично. Так, присутність сторонньої особи під час посвідчення заповіту, якщо заповідач не заперечує проти цього, не вважається порушенням нотаріальної таємниці і не може бути підставою для визнання заповіту недійсним [2]. Це ще раз доводить: поняття «таємниці» не є абсолютним - воно має оцінюватися з урахуванням волевиявлення сторін і конкретних обставин.

Таким чином, нотаріальна таємниця є складним і багатогранним правовим інститутом. Її дотримання забезпечує захист особистих інтересів громадян і зміцнює довіру до нотаріальної системи. Однак сучасні виклики - цифровізація, відкритість державних реєстрів, підвищення вимог до прозорості фінансових операцій - вимагають оновлення законодавчої бази. Потрібно встановити чіткі критерії того, що становить нотаріальну таємницю, визначити процедури її захисту в електронному середовищі, а також врегулювати питання відповідальності за її порушення.

Зрештою, збереження нотаріальної таємниці - це не лише питання професійного обов'язку, а й показник рівня правової культури держави, у якій поважають приватність людини так само, як і верховенство права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII : станом на 10 січ. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text (дата звернення: 09.10.2026).

2. Поняття та межі нотаріальної таємниці. URL: http://yurradnik.com.ua/stati/ponyattya-ta-mezhi-notarialnoyi-tayemnitsi/ (дата звернення: 09.10.2026).

3. Косяченко К. Е. Нотаріальна таємниця як одна з важливих складових діяльності нотаріуса: сучасний стан та проблемні питання. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2023. №2. С. 112-115. URL: DOI: https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.2.18

Сапарова А.О.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу
Державний торговельно-економічний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Цифровізація суспільних відносин є одним із визначальних чинників трансформації сучасної правової системи. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, цифрових платформ, штучного інтелекту, автоматизованого прийняття рішень та систем обробки великих масивів даних істотно змінює способи реалізації прав людини. Унаслідок цього традиційні конституційні права набувають нових форм реалізації, а держава стикається з необхідністю забезпечення їх ефективного захисту в цифровому середовищі.

Конституція України не містить окремого переліку «цифрових прав людини». Водночас низка конституційних положень створює нормативну основу для їх реалізації. Зокрема, стаття 32 гарантує право на невтручання в особисте і сімейне життя та встановлює гарантії захисту конфіденційної інформації про особу, а стаття 34 закріплює свободу думки і слова, право вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію [1]. Таким чином, цифрове середовище не формує ізольованої від традиційної системи прав людини сфери, а передусім створює нові умови для реалізації вже гарантованих Конституцією прав.

У сучасній юридичній науці відсутній єдиний підхід до визначення поняття цифрових прав. Одним із підходів є їх розуміння як нової генерації прав людини, яка виникла під впливом інформаційно-технологічного розвитку. Інша позиція полягає в тому, що цифрові права є похідними від уже існуючих фундаментальних прав, але мають специфічні форми реалізації та захисту в цифровому середовищі. Такий підхід узгоджується з позицією Ради Європи, відповідно до якої права людини та основоположні свободи мають застосовуватися однаково в офлайн та онлайн середовищі [2].

На нашу думку, найбільш обґрунтованим є розгляд цифрових прав не як повністю відокремленої категорії фундаментальних прав, а як особливої форми реалізації та гарантування традиційних прав людини в цифровому середовищі. До їх основних проявів можна віднести право на приватність і захист персональних даних, свободу вираження поглядів та доступ до інформації в мережі Інтернет, право на недискримінацію під час використання автоматизованих систем, право на доступ до цифрових послуг, а також право на ефективний засіб правового захисту у разі порушення прав у цифровому середовищі.

Особливого значення набуває концепція цифрового конституціоналізму. Е. Селесте розглядає його як сучасну форму конституціоналізму, яка реагує на виклики, породжені цифровими технологіями, та визначає принципи й цінності, що мають спрямовувати процес конституціоналізації цифрового середовища [3]. При цьому цифровий конституціоналізм передбачає не лише діяльність держави, а й урахування впливу приватних цифрових платформ та інших недержавних суб'єктів, які отримують значні можливості щодо регулювання поведінки користувачів.

Саме поява потужних цифрових платформ зумовлює необхідність перегляду традиційного розуміння конституційного контролю. Одним із найбільш проблемних напрямів є забезпечення права на приватність. Цифрове середовище передбачає постійне накопичення, аналіз та обробку інформації про особу. Чинне законодавство передбачає спеціальні гарантії у цій сфері. Закон України «Про захист персональних даних» спрямований на захист основоположних прав і свобод людини у зв'язку з обробкою персональних даних [4]. Водночас стрімкий розвиток технологій, зокрема штучного інтелекту, створює нові питання щодо обсягу та способів використання персональної інформації.

Окрему проблему становить алгоритмічне прийняття рішень. Використання автоматизованих систем у державному управлінні, соціальній сфері, фінансових послугах, працевлаштуванні та інших сферах може підвищувати ефективність відповідних процесів, але водночас створює ризики непрозорості, алгоритмічної дискримінації та обмеження можливостей особи оскаржити рішення. Рада Європи звертає увагу на те, що алгоритмічні системи можуть впливати на широкий спектр прав – від права на приватність і свободи вираження поглядів до права на справедливий суд, презумпції невинуватості та принципу верховенства права [5].

Показовим є розвиток європейського регулювання штучного інтелекту. Регламент Європейського Союзу 2024/1689, відомий як Artificial Intelligence Act, орієнтований на встановлення єдиної нормативної рамки для штучного інтелекту з одночасним забезпеченням високого рівня захисту фундаментальних прав, демократії та верховенства права [6]. Такий підхід демонструє поступовий перехід від регулювання окремих технологій до комплексного правового контролю їх впливу на права людини.

Ще одним важливим аспектом цифрових прав є свобода вираження поглядів на доступ до інформації. Інтернет став одним із ключових інструментів комунікації, отримання інформації та суспільної участі. Водночас цифрові платформи здійснюють модерацію контенту відповідно до власних правил, що породжує питання щодо меж приватного регулювання свободи слова та необхідності забезпечення належних процедур оскарження відповідних рішень.

Важливе значення для розвитку цифрових прав має також забезпечення доступу до цифрового середовища. Цифрова нерівність може бути пов'язана не лише з відсутністю технічного доступу до Інтернету, а й з недостатнім рівнем цифрової грамотності, фінансовими можливостями особи, віком, станом здоров'я або іншими соціальними чинниками. У результаті обмежений доступ до цифрових технологій може опосередковано впливати на реалізацію права на освіту, працю, отримання адміністративних та інших публічних послуг. Для України ця проблематика набуває особливого значення у процесі цифрової трансформації держави та європейської інтеграції. Цифрова трансформація потребує формування системи конституційних гарантій цифрових прав. Така система має включати законність обмежень прав у цифровому середовищі, принцип пропорційності, недискримінацію, прозорість алгоритмічних рішень, захист персональних даних, доступ до ефективного засобу юридичного захисту та належний судовий контроль.

Таким чином, цифрові права людини доцільно розглядати як інтегративний елемент сучасного конституціоналізму, що відображає трансформацію традиційних прав унаслідок зміни соціального та технологічного середовища. Їх особливість полягає не стільки у виникненні принципово нового каталогу прав, скільки у необхідності забезпечення ефективної реалізації вже існуючих конституційних прав в умовах цифровізації.

Подальший розвиток українського законодавства у цій сфері має бути спрямований на забезпечення балансу між технологічними інноваціями, економічними інтересами цифрового сектору та конституційними гарантіями прав людини. Особливого значення набувають правові механізми контролю за використанням алгоритмів, захист персональних даних, забезпечення прозорості діяльності цифрових платформ, подолання цифрової нерівності та гарантування ефективних способів захисту прав особи. Саме такий підхід дозволяє розглядати цифровізацію не лише як технологічний процес, а як важливий чинник подальшого розвитку конституційної держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text

URL: https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/guide-to-human-rights-for-internet-users

3. Celeste E. Digital constitutionalism: a new systematic theorisation. *International Review of Law, Computers & Technology*. 2019. 33(1). P. 76–99. DOI: 10.1080/13600869.2019.1562604

4. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text

5. Freedom of expression online. URL: https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/internet-freedom1

6. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng

Соколова-Височина Я.А., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу
Державний торговельно-економічний університет

ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ У ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», домашнім насильством визнаються діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [1].

У ст. 49 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами встановлено, що сторони повинні вживати необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб розслідування та судові провадження стосовно всіх форм насильства, здійснювалися без неналежних затримок і з урахуванням прав жертви на всіх стадіях кримінального провадження [2].

Стамбульська конвенція закликає забезпечити, щоб розслідування або судові переслідування у зв'язку з насильством по відношенню до жінок протікали ex parte або ex